CZU: 342.7(478)

RESPECTAREA DREPTURILOR SOCIALE – CONDIȚIE A CONSOLIDĂRII DEMOCRAȚIEI ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Ludmila ROȘCA,
doctor habilitat în filosofie, conferențiar universitar,
cercetător științific principal, Universitatea de Stat din Moldova
ORCID: 0000-0003-0339-7157

Rezumat

În acest studiu sunt redimensionate interconexiunile valorilor și drepturilor sociale garantate de constituțiile statelor democratice. Reactualizarea interpretării semnificației dreptului și obiceiului, oferite de Im. Kant în lucrarea „Critica rațiunii pure", permite autorului să explice obiectivele majore ale socializării și europenizării cetățenilor Republicii Moldova. Socializarea oferă persoanei numeroase oportunități de cunoaștere a intereselor, drepturilor, responsabilităților, posibilităților de realizare a propriului potențial cognitiv și creativ. Europenizarea este un proces axat pe asimilarea valorilor democrației europene, a stilului de viață și de gândire al europenilor. Europenizarea permite fiecărui cetățean să înțeleagă semnificația fenomenului – apartenența la cultura europeană.

În concluzie, autorul menționează: cunoașterea valorilor și drepturilor sociale este o necesitate, pe care trebuie s-o satisfacem cu toții, indiferent de statutul nostru social. Doar așa vom contribui personal la integrarea Republicii Moldova în Uniunea Europeană. În același timp, instituțiile statului asigurând respectarea drepturilor sociale ale cetățenilor crează condițiile indispensabile avansării în procesul integrării europene.

Cuvinte-cheie: drepturi, valori, socializare, europenizare, democrație participativă, libertate, justiție, solidaritate, apartenența la cultura europeană.

Summary

This study redefines the interconnections between the values and social rights guaranteed by the constitutions of democratic states. Updating the interpretation of the meaning of law and custom offered by Immanuel Kant in his work Critique of Pure Reason allows the author to explain the major objectives of socialization and Europeanization of the citizens of the Republic of Moldova. Socialization provides individuals with numerous opportunities to understand their interests, rights, responsibilities, and possibilities for realizing their own cognitive and creative potential. Europeanization is a process focused on the assimilation of European democratic values and the lifestyle and thinking pat-

terns of Europeans. Europeanization enables every citizen to understand the significance of belonging to European culture.

In conclusion, the author notes that knowledge of social values and rights is a necessity that we must all fulfill, regardless of our social status. Only in this way can we personally contribute to the integration of the Republic of Moldova into the European Union. At the same time, by ensuring respect for the social rights of citizens, state institutions create the indispensable conditions for advancing the process of European integration.

Keywords: rights, values, socialization, Europeanization, participatory democracy, freedom, justice, solidarity, belonging to European culture.

Introducere. Pentru consolidarea democrației în Republica Moldova instituțiile statului, cele educaționale, culturale trebuie să susțină proiectele axate pe educația civică a cetățenilor, a tinerilor. Dat fiind că în țara noastră are loc tranziția de la forma democrației reprezentative la cea a democrației participative, considerăm importante socializarea și europenizarea, bazate pe valorile juridice: dreptatea, justiția, legalitatea, constituționalitatea, independența, egalitatea în drepturi, conștiința civică, etc. „Valorile juridice reglementează relația individului cu ordinea de drept, cu instituțiile subsistemului judiciar, reflectă modul de respectare a drepturilor și libertăților cetățenilor unui stat, precum și obligațiunile cetățeanului în statul de drept" [8].

În teoria politică modernă, Im. Kant a expus caracteristicile statului de drept, valorificând relațiile de interdependență dintre drept și obiceiuri. Dreptul și obiceiul ocupă în viața socială un loc deosebit. Im. Kant nota că funcția propriu-zisă a moralei obiective constă în reglarea relațiilor interumane, care susțin institutul familiei, al statului, produc normele morale, juridice, care se transformă în condiții pentru conservarea și protejarea vieții comunității umane și a fiecărui membru al ei. Valabilitatea obiectivă a acestor reglementări și norme se întemeiază pe faptul că ele acționează în calitate de condiții ale conservării și reproducerii vieții, ele fac posibilă viața umană istorică, spirituală în general.

„Caracterul sacru" al dreptului și obiceiului apare în trăirea subiectivă ca lipsit de motivare, iar valorile obiective sunt percepute ca fenomen condiționat și motivat. Actualizând aprecierile lui Im. Kant expuse în lucrarea: „Critica rațiunii pure", constatăm că dreptul și obiceiul prescriu individului în toate relațiile sociale singura cale în care soluția justă și morală este posibilă. Relațiile caracteristice unor formațiuni sociale se stabilesc doar cu implicarea normelor generale care reglează activitatea tuturor. Așa cum o acțiune, are drept premise legitatea naturii sau cel puțin o anumită regularitate în cursul ei, tot așa acțiunea socială este posibilă numai dacă o anumită legitate gestionează activitatea arbitrară a individului [1]. Rezultă că viața

umană este imposibilă în afara dreptului şi obiceiului.

Obiceiul şi dreptul sunt condiţia unică sub care viaţa umană este în genere posibilă, semnificaţia lor pentru viaţa individului este determinată de trăsăturile:

A. Toate obiceiurile consolidate influenţează reacţia la factorii excitanţi din interior şi exterior, asigurând succesul oricărui proiect;

B. Nu mai este necesar ca fiecare individ în orice împrejurare să gândească prin reflecţie şi alegere propria soluţie a problemei vieţii; calea este trasată dinainte în totalitate, acţiunea este schematizată, fiind ca urmare, facilitată şi asigurată.

Aceste teze ar trebui conştient însuşite de fiecare persoană, doar aşa vom reuşi să ne oferim un sens, o semnificaţie vieţii şi activităţii noastre social-utile. Modelele comportamentale, oferite de alte generaţii, sunt cele mai adecvate scopului, garanţia de a fi în acord cu condiţiile de viaţă ale speciei. Concluziile filosofului clasic german Im. Kant astăzi sunt actuale, deoarece ne servesc în calitate de ghid, oferindu-ne nu doar cunoştinţe utile pentru supravieţuirea noastră fizică şi spirituală, ci şi traseul succesului, afirmării în comunitate.

Vă propun să medităm asupra semnificaţiei concluziei A despre influenţa consolidată a obieceiului asupra reacţiei individului, grupului social, a comunităţii. În timpul nostru istoric, marcat de războiul din regiune, care ne plasează zilnic în condiţii vulnerabile, percepute ca incertitudini, este foarte importantă reacţia la timp şi adecvată la provocările ce vin din exterior. Doar documentându-ne, asimilând experienţa altor generaţii, ne putem asigura succesul în activitatea profesională, în viaţa cotidiană.

Cu referire la semnificaţia practică a concluziei B este aceeaşi recomandare: să studiem atent experienţa şi sfaturile înaintaşilor noştri. Este important să asimilăm conţinutul valorilor, care fiind plasate la baza activităţii noastre profesionale, a proceselor de personalizare şi europenizare ne va permite să înţelegem rosturile autentice ale vieţii, ale modelului democraţiei participative. Sunt numeroase modele, în care persoana nu-şi valorifică eficient: timpul, potenţialul cognitiv-creativ, iar nereuşitele le justifică prin enumerarea situaţiilor/condiţiilor care o încurcă. Este o caracteristică a mai multor semeni din comunitatea noastră, dar soluţia poate şi trebuie găsită nu în alte ţări, regiuni ale lumii, dar la noi acasă.

Concepţia democraţiei sociale

Valorile democraţiei sociale sunt: libertatea, justiţia şi solidaritatea [7, p.12]. În sens restrâns, *libertatea* este concepută ca absenţa constrângerii, iar în sens pozitiv, libertatea este o condiţie a ieşirii de sub autoritatea forţelor sociale şi culturale, percepute ca obstacol în calea deplinei realizări a personalităţii.

Justiția descrie un raport cu privire la distribuția bunurilor tangibile și intangibile, precum și a oportunităților. Toate persoanele se nasc libere și egale în drepturi. Măsura distribuirii bunurilor este principiul egalității. Justiția este bazată pe demnitatea egală a tuturor persoanelor și cheamă nu doar la egalitatea în fața legii, ci și la oportunități egale cu privire la participare și securitatea socială, indiferent de starea familială, origini, bogăție sau gender. Justiția este apreciată multiplu în conceptul dreptății sociale.

Conceptul *dreptatea socială* este expus în lucrarea lui John Rawls „A Theory of Justice", în care se menționează că este vorba despre luarea în considerare a cerințelor dreptății aplicate la „beneficiile și poverile existenței comune". Accentul este pus pe caracterul fondator al dreptății în viața socială: suntem invitați să trecem de la o concepție asupra dreptății la proiectul de constituții, la perspectivele critice asupra organizării economice, la teoriile nesupunerii civile [3, p.148]. Dreptatea socială este o condiție a libertății și egalității. Libertatea nu este numai compatibilă cu o mai mare egalitate socială, dar chiar o cere.

Solidaritatea este un fenomen social prin care oamenii își manifestă intenția de a fi utili semenilor, este dovada responsabilității sociale. Fiind un principiu care ne ajută să înțelegem solidaritatea, responsabilitatea a fost obiect al filosofiei practice, a axiologiei. În scopul definirii acestui corelat Max Weber nota: „noi trebuie să înțelegem că orice acțiune etic orientată poate să se supună la două maxime opuse, esențial deosebite: ea poate fi orientată spre „etica convingerii" sau spre „etica responsabilității". Când persoana acționează în baza „eticii convingerii" nu-și explică consecințele propriei activități. Acționând în baza principiilor „eticii responsabilității", ea este obligată să „achite" consecințele activității. Max Weber definește responsabilitatea ca atitudine [9, p. 696-697].

„Atitudinea valorifică, procesul valorizării reprezentă un fenomen complex. Atitudinea desemnează o anumită poziție, o reacție specifică din partea unui individ sau grup, față de un obiect, de o idee, de o persoană. Atitudinea reprezintă o stare mintală și nervoasă de pregătire, cristalizată pe baza experienței, care exercită o influență direcționată sau dinamică asupra răspunsurilor individului față de toate obiectele de valoare. Atitudinea este o dispoziție psihică dobândită și are caracter social, chiar dacă nu înseamnă luare de poziție numai față de obiectele sociale, în ea se exprimă manifestarea influenței mediului sociocultural. În atitudine sunt reflectate procese cognitive, afective, evaluarea și aprobarea/ dezaprobarea obiectului atitudinii noastre. Atitudinea este totdeauna o predispoziție de a acționa, un impuls motivațional" [4, p. 274-296].

Meditând asupra acestor interpretări înțelegem rosturile socializării individului. În contextul politicii interne și externe a Republicii Moldova,

obiectivul prioritar al căreia este integrarea în Uniunea Europeană, prioritățile socializării politice sunt: asimilarea și promovarea valorilor sociale, conștientizarea relației de interdependență dintre drepturi și responsabilități, dintre libertăți și datorii. O importanță deosebită o are relația dintre activitatea desfășurată și consecințele ei la toate nivelurile. Doar înțelegerea acestor conținuturi valorice ne va simplifica procesul cognitiv al sintezei, al generalizării cunoștințelor noi, asimilate în procesul socializării, obiectivul central al căreia este afirmarea personalității în comunitate, în timpul său istoric. De asemenea, o semnificație aparte o are obiectivul: conștientizarea apartenenței naționale, interpretarea și aprecierea adecvată a corelatului: național-regional-global [6, p. 291-306].

Modelul democrației participative, implementat în statele europene, este funcțional datorită actorului activ, instruit, conștient, responsabil pentru consecințele deciziilor sale. Odată ce ne dorim „să aducem Europa acasă" este important să cunoaștem valorile promovate de instituțiile europene, să le respectăm în activitatea profesională, să le transmitem discipolilor noștri. În acest sens, este valoros conceptul apartenenței la cultura europeană, analizat de savantul român Andrei Marga în lucrarea: „Reforma modernă a educației" [2]. Cultura europeană a produs pentru prima dată o știință ca și cunoaștere factuală orientată spre reprezentarea cauzelor eficiente, cu caracter de lege. Cultura europeană a pus indivizii liberi în poziția de subiecți ai calculului rentabilității. Ea conține o cultură a administrării eficiente sprijinită pe o cultură a dreptului. În cultura europeană persoana este subiect, referință și scop al reglementărilor juridice, decizia asupra relațiilor sociale se supune reglementărilor juridice. Aparții culturii europene atunci când cultura dreptului promovează individul ca scop al dreptului, suveranitatea și generalitatea legii [5].

În **concluzie,** menționăm că asimilarea conținutului fenomenelor și proceselor sociale analizate în acest studiu oferă o bază teoretică pentru realizarea obiectivelor strategice ale politicii interne și externe a statului, ale subsistemului educațional, ale subsistemului juridic. Promovăm convingerea că instituțiile statului, satisfăcând condițiile aderării la Uniunea Europeană, vor reuși să creeze condiții decente de trai și activitate tuturor cetățenilor săi. Dar notăm că relațiile sociale se stabilesc între doi și mai mulți subiecți, care reușesc să comunice și să conlucreze eficient doar dacă și-au dezvoltat un nivel al culturii participative.

Referințe bibliografice

1. Kant Imm. *Critica raţiunii practice*. Traducere de D.C.Amzăr. Bucureşti: Editura Ştiinţifică, 1991.
2. Marga Andrei. *Reforma modernă a educației*. Cluj-Napoca: Editura Tribuna, 2016, 372 p.

3. OXFORD, Dicţionar de Politică. Traducere şi glosar de Leonard Gavriliu. Bucureşti: Univers enciclopedic, 2001, p. 148.
4. Roşca Ludmila. *Axiologia, definirea şi clasificarea valorilor*. În: Roşca Ludmila, Filosofia. Ghidul afacerii de succes. Manual. Chişinău: S.n. 2013 (Tipogr. „Print-Caro"), 324 p., p.274-296.
5. Roşca Ludmila. *Filosofia Integrării Europene. Curs universitar*. Chişinău: S.n., 2017, 312 p.
6. Roşca Ludmila, Ursu Valentina. *Educaţia civică în Republica Moldova în contextul integrării europene.* În: Interconexiunile integrării sociale în consolidarea sistemului naţional de securitate. Monografie colectivă. Coordonator – Ludmila ROŞCA. Chişinău: (S.n.), 2022 (Print-Caro), 436 p., p. 291-306.
7. Schikdberg Căecilie, Dahm Jochen, Combert Tobias [et al.]; Europa şi democraţia socială. Traducere de Sergiu BUFTEAC. Chişinău: Cartier, 2014 (Tipogr.„Bons Offices"). – 164p. (Manual de democraţie socială; 3, ISBN 978-9975-79-800-6. P.12.
8. Vianu Tudor. *Opere, vol.8*. Bucureşti: Editura Minerva, 1979.
9. Вебер Max. Политика как призвание и профессия. Избр. произ. М.: Прогресс, 1990, с. 696-697.